

УДК 159.9.072

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.5-2.30>**О. О. Щербакова**кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків» Національної академії медичних наук

ДІАГНОСТИКА ОСОБИСТІСНОЇ ГАРМОНІЙНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ: ОПИТУВАЛЬНИК ООГ – П

Метою дослідження є створення підліткового Опитувальника особистісної гармонійності (ООГ – П), який є адаптованою для осіб 12–15 років україномовною формою опитувальника «Інтегральна гармонійність особистості» О. Моткова.

Методи. Як критерії валідації опитувальника було використано дані опитувальника 16PF Р. Кеттелла (дитяча форма). У процесі статистичної обробки результатів здійснено факторний аналіз методом головних компонент та обертанням факторних структур за принципом Varimax, кореляційний аналіз, розрахування коефіцієнта Кронбаха.

Результати. До емпіричних індикаторів особистісної гармонійності належать: цінності особистісної гармонії, духовні цінності, оптимальний спосіб життя, здатність до саморегуляції, конструктивність спілкування, самостійність, задоволеність життям та стосунками з оточуючими, життєве самовизначення, життєва самореалізація, позитивність самооцінки. З урахуванням цих індикаторів на основі Опитувальника «Інтегральна гармонійність особистості» створено україномовну методику, яка дає змогу діагностувати рівень розвитку гармонійності особистості у підлітковому віці за шкалами:

– «суб'єктивна якість життя» – рівень задоволеності життям у цілому та окремими його аспектами, здатності до самоприйняття та самоповаги, задоволеності реалізацією базових потреб, оптимістичності загального настрою;

– «самооцінка» – схильність до позитивного уявлення про себе; до оптимізму та життєрадісності, віри у здійснення планів та задумів;

– «прагнення до особистісної гармонії» – прагнення стати більш врівноваженим, розумним, гармонійним, поміркованим, жити повним життям, розвивати всі особистісні риси та таланти;

– «гармонійність міжособистісних стосунків» – здатність до уважного та толерантного спілкування з оточуючими, поважливого висловлювання власних думок, пошуку компромісу навіть у складних ситуаціях спілкування;

– «самостійність (відповідальність)» – здатність спиратися на власний розум та сили, відчувати власну відповідальність за свій життєвий шлях, самостійно приймати рішення та нести за них відповідальність;

– «здатність до саморегуляції» – здатність зберігати контроль над власними емоціями у звичайних та складних ситуаціях, зберігати спокій у конфліктах ситуаціях, зібрано та зосереджено діяти щодо реалізації важливих цілей;

– «самореалізація» – задоволення рівня успіхів та досягнень, здійснення планів, створення та реалізації оригінальних творчих ідей та задумів;

– «гармонійний спосіб життя» – схильність до гармонійного, здорового способу життя, до поєднання декого протилежних за змістом, але рівно необхідних видів активності – розумової та фізичної, індивідуальної та колективної, творчої та рутинної;

– «духовні цінності» – сформованість моральних ставлень до оточення, співчуття, доброзичливості, бажання допомогти, естетичних установок.

Висновки. Створено психодіагностичну методику для вивчення гармонійності особистості у підлітковому віці. Створений опитувальник ООГ – П є адаптованою для осіб 12–15 років україномовною формою опитувальника «Інтегральна гармонійність особистості» О. Моткова. ООГ – П має задовільні характеристики надійності та валідності.

Ключові слова: гармонійність особистості, особистість учня основної школи, психологічний супровід розвитку особистості учня, психодіагностика, підлітковий вік.

Постановка проблеми. Реалізація ідей та ідеалів Нової української школи висвітлює нові аспекти найактуальнішої проблеми вікової та педагогічної психології – проблеми психологічного супроводу розвитку особистості обдарованого, академічно успішного учня основної школи. Академічна успішність учня детермінується його

обдарованістю – системною якістю, що виявляється у високому рівні успішності навчання, високому рівні розвитку внутрішньої мотивації до навчальної та пізнавальної діяльності взагалі, високому рівні розвитку пам'яті, розумової діяльності та інтелекту [4]. При цьому висока академічна успішність у закладах як початкової, так і вищої

освіти не завжди забезпечує досягнення життєвого успіху (у різних його формах) та пов'язана із психічним благополуччям особистості. Сучасною формою забезпечення повноцінного розвитку учнів, актуалізації їх психічних та фізичних ресурсів, інтелектуального та особистісного потенціалу є психологічний супровід протягом усього процесу навчання у школі. Сутність психологічного супроводу як форми психологічної роботи у школі визначено М. Бітяною як систему «професійної діяльності психолога, спрямованої на створення соціально-психологічних умов для успішного навчання та психологічного розвитку дитини у ситуаціях шкільної взаємодії» [1, с. 20]. Отже, оскільки психологічний супровід можна вважати ефективною формою організації діяльності психологічної служби основної школи, особливої актуальності набуває проблема визначення змісту та напрямів психологічного моніторингу та супроводу розвитку особистості академічно здібних учнів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналіз результатів теоретичних та емпіричних розробок з проблем повноцінного функціонування людини дає підстави дійти висновку, що концепцією, в якій найбільш змістовно визначено сутність та зміст показників психічного і психологічного благополуччя, є концепція гармонійної особистості О. Моткова [2; 3]. Ґрунтовне дослідження ознак гармонійності особистості дало змогу досліднику систематизувати їх у п'ять основних категорій: структура особистості, успішність функціонування, оптимальність прояву особистісних особливостей, позитивність стану (психічного та фізичного), оптимальність ставлення (до себе, інших людей, світу в цілому) [3].

Структурними критеріями гармонійної особистості О. Мотков вважає пропорційність, урівноваженість, узгодженість характеристик особистості, її внутрішню інтеграцію, відсутність внутрішніх конфліктів, оптимальне співвідношення самооцінки та рівня домагань, реалістичність Я-концепції, різноманітність потреб та ціннісних орієнтацій. Ознаками успішності функціонування гармонійної особистості, на думку дослідника, є соціальна та фізична адаптація, фізичне та психічне здоров'я, самореалізація, інтерес до життя, життєстійкість, упевненість у собі, саморегуляція, наявність значущих видів діяльності. Оптимальна міра вираження рис та проявів гармонійної особистості виявляється у підтримці середнього рівня активності, помірному рівні емоційного збудження, адекватності поведінки поточним вимогам, оптимізму мотивації. До характеристик позитивності психічного та фізичного стану О. Мотковим було віднесено: гарне самопочуття, позитивний емоційний фон, низький або середній рівень тривожності, оптимізм щодо майбутніх подій. Ознаками оптимальності ставлень гармонійної особистості

визначено прийняття себе та світу, задоволеність відносинами з людьми та природою, відчуття єдності з собою, оточуючими й світом загалом [3]. Гармонійну особистість, яка відповідає названим критеріям, було визначено як «оптимально інтегровану динамічну структуру, з оптимальною узгодженістю із зовнішнім світом та із життєдіяльністю та розвитком, які відбуваються також оптимально» [2].

Емпіричне дослідження дало змогу О. Моткову визначити та статистично обґрунтувати наявність дванадцяти показників (ознак) гармонійної особистості: цінності особистісної гармонії, духовні цінності, оптимальний спосіб життя, здатність до саморегуляції, конструктивність спілкування, самогармонізація особистості, поміркованість інтенсивності бажань та досягнень, самостійність, задоволеність життям та стосунками з оточуючими, життєве самовизначення, життєва самореалізація, позитивність самооцінки [3].

Для оцінки міри прояву зазначених ознак та визначення інтегральної оцінки гармонійності особистості О. Мотковим створено відповідну психодіагностичну методику, яка може бути застосована для обстеження осіб віком від 15 років [3]. Отже, потреба моніторингу ознак гармонійності у процесі психологічного супроводу розвитку особистості академічно обдарованих учнів основної школи зумовлює актуальність завдання зі створення відповідної психодіагностичної методики, адаптованої для цієї вікової категорії.

Мета статті (постановка завдання).

Метою дослідження є створення підліткового Опитувальника особистісної гармонійності (ООГ – П), який є адаптованою для осіб 12–15 років українською формою опитувальника «Інтегральна гармонійність особистості» О. Моткова.

Методологія та методи дослідження. Як критерії валідації опитувальника було використано дані опитувальника 16PF Р. Кеттелла (дитяча форма). У процесі статистичної обробки результатів здійснено факторний аналіз методом головних компонент та обертанням факторних структур за принципом Varimax, кореляційний аналіз, розрахування коефіцієнта Кронбаха.

Виклад основного матеріалу. У процесі створення адаптованої підліткової форми Опитувальника інтегральної гармонійності оригінальну російськомовну версію опитувальника О. Моткова (109 питань) було перекладено із незначним відхиленням від оригінального змісту (із приведенням у відповідність до вікових особливостей) та скорочено (через вилучення синонімічних тверджень та таких, що можуть бути незрозумілими дитині 12–15 років). Отриманий первинний варіант Опитувальника було запропоновано досліджуваним з інструкцією оцінити свою згоду із твердженнями за шкалою від 1 (відповідає

зовсім малою мірою) до 5 (відповідає дуже великою мірою). Під час обробки результатів відповідям присуджувалася відповідна кількість балів.

У дослідженні взяв участь 241 учень 7–9 класів основної школи.

Отримані результати підлягали статистичній обробці шляхом факторного аналізу отриманих оцінок методом головних компонент та обертаням факторних структур за принципом Varimax (за допомогою пакета Statistica 10.0). У процесі неодноразового проведення факторного аналізу з первинної форми опитувальника вилучалися пункти з незначущою факторною вагою (менше ніж 0,45), питання, що потрапляли до факторів з незначною кількістю змінних, та синонімічні питання. Таким чином було отримано остаточний варіант Опитувальника гармонійності особистості з 45 пунктів. Остаточний факторний аналіз засвідчив утворення десяти факторів, які пояснювали 76,28% загальної дисперсії. У подальшому статистичному аналізі отриманих результатів було встановлено високі показники дискримінативності (r_{pb}) та внутрішньої узгодженості (r_{xy}) для кожного з 50 пунктів (див. табл. 1–10).

До першого фактора (табл. 1) увійшли твердження, які за змістом відповідають оригінальній шкалі «задоволеність життям та стосунками з людьми» опитувальника «Інтегральна гармонійність особистості» О. Моткова. Зміст цієї шкали

відображає рівень задоволеності підлітка життям у цілому та окремими його аспектами, здатності до самоприйняття та самоповаги, задоволеності реалізацією базових потреб, оптимістичністю загального настрою.

До складу 2 фактора (див. табл. 2) увійшли твердження, які змістовно співвідносяться з оригінальною шкалою «позитивність самооцінки» опитувальника О. Моткова. В адаптованому Опитувальнику гармонійності особистості (підліткова форма) ця шкала отримала назву «самооцінка». Оцінки за цією шкалою визначають схильність підлітка до позитивного уявлення про себе як розумного, чуйного, гармонійного; до оптимізму та життєрадісності; віри у здійснення планів та задумів.

Третій фактор адаптованого Опитувальника утворено твердженнями, що за змістом відповідають шкалі «цінності особистісної гармонії» методики О. Моткова. Ця шкала отримала назву «прагнення до особистісної гармонії». За своїм змістом вона відображає прагнення підлітка стати більш урівноваженим, розумним, гармонійним, поміркованим, жити повним життям, розвивати всі риси особистості та таланти, поєднувати у своїй діяльності широкий круг різноманітних інтересів (див. табл. 3).

До четвертого фактора (див. табл. 4) увійшли пункти з оригінальної шкали «конструктивність

Таблиця 1

Психометричні характеристики пунктів шкали «суб'єктивна якість життя»

Зміст твердження	r_{pb}^*	r_{xy}^*
1. Я задоволений своїм життям у цілому	0,513	0,381
2. Я задоволений стосунками у своїй сім'ї	0,671	0,372
3. Я задоволений своїми стосунками із друзями	0,629	0,354
4. Я задоволений спілкуванням у своєму шкільному класі	0,546	0,376
5. Я задоволений тим, як задовольняються мої потреби в їжі, одязі, відпочинку, безпеці та ін.	0,573	0,548

Примітка: * статистична значущість при $p < 0,001$

Таблиця 2

Психометричні характеристики пунктів шкали «самооцінка»

Зміст твердження	r_{pb}^*	r_{xy}^*
1. Я вважаю себе цікавою особистістю	0,631	0,618
2. Я впевнений у своїх можливостях щодо здійснення планів та задумів	0,461	0,447
3. Я досить критичний до себе, знаю про свої сильні та слабкі риси	0,538	0,421
4. Зазвичай я чітко та впевнено висловлюю свої думки	0,551	0,37
5. Загалом я маю позитивне уявлення про себе	0,615	0,518

Примітка: * статистична значущість при $p < 0,001$

Таблиця 3

Психометричні характеристики пунктів шкали «прагнення до особистісної гармонії»

Зміст твердження	r_{pb}^*	r_{xy}^*
1. Я намагаюся стати більш розумною, гармонійною людиною	0,591	0,634
2. Для мене важливо розвивати всі якості мого характеру	0,472	0,724
3. Я намагаюся жити повним, різноманітним, гармонійним життям	0,543	0,498
4. Я маю широке коло різноманітних інтересів	0,612	0,499
5. Я прагну жити у гармонії із собою та навколишнім світом	0,503	0,572

Примітка: * статистична значущість при $p < 0,001$

спілкування» методики О. Моткова. Ця шкала, яка в адаптованому Опитувальнику гармонійності особистості отримала назву «гармонійність міжособистісних стосунків», визначає здатність підлітка до уважного та толерантного спілкування з оточуючими, поважливого висловлювання власних думок, пошуку компромісу та співпраці навіть у складних ситуаціях спілкування, здатності виконувати зобов'язання та обіцянки.

П'ятий фактор (табл. 5) утворено твердженнями, відповідними до шкали «самостійність (опора на себе, внутрішній локус контролю)» опитувальника О. Моткова. Ця шкала (отримала назву «самостійність (відповідальність)» визначає здатність підлітка спиратися на власний розум та сили, відчувати власну відповідальність за власний життєвий шлях, самостійно приймати рішення та нести за них відповідальність.

До шостого фактора увійшли пункти, що відповідають оригінальній шкалі «саморегуляція емоцій та ін.» опитувальника О. Моткова. В адаптованому Опитувальнику гармонійності особистості для підлітків ця шкала отримала назву «здатність до саморегуляції». За своїм змістом вона дає змогу визначити здатність підлітка зберігати контроль над власними емоціями у звичайних та складних ситуаціях, зберігати спокій у конфліктних ситуаціях, зібрано та зосереджено діяти

щодо реалізації важливих цілей, доводити розпочаті справи до кінця, планувати час та дії з урахуванням зовнішніх обставин та своїх можливостей (табл. 6).

Сьомий фактор утворили твердження, що змістовно відповідають шкалі «життєва самореалізація» опитувальника «Інтегральна гармонійність особистості» О. Моткова. В адаптованому підлітковому опитувальнику вона отримала назву «самореалізація». За своїм психологічним змістом ця шкала дає змогу визначити задоволення підлітка щодо рівня власних успіхів та досягнень, здійснення планів, створення та реалізації оригінальних творчих ідей та задумів (див. табл. 7.)

До складу восьмого фактора увійшли пункти, які відповідають шкалі «спосіб життя (його оптимальність)» опитувальника О. Моткова. За своїм психологічним змістом ця шкала визначає схильність підлітка до гармонійного, здорового способу життя, до поєднання дещо протилежних за змістом, але рівно необхідних видів активності – розумової та фізичної, індивідуальної та колективної, творчої та рутинної (див. табл. 8). В адаптованому підлітковому Опитувальнику гармонійності особистості ця шкала отримала назву «гармонійний спосіб життя».

Зміст дев'ятого фактора утворено твердженнями, які за змістом відповідають оригінальній

Таблиця 4

Психометричні характеристики пунктів шкали «гармонійність міжособистісних стосунків»

Зміст твердження	r_{pb}^*	r_{xy}^*
1. Зазвичай я уважно слухаю інших людей	0,451	0,874
2. Я дуже рідко відчуваю роздратування у спілкуванні з іншими людьми	0,671	0,513
3. У спірних ситуаціях намагаюся вислухати опонента, знайти з ним компроміс	0,498	0,455
4. Намагаюся виконувати свої обіцянки іншим людям	0,412	0,451
5. Намагаюся бути щирим та приємним у спілкуванні	0,59	0,429

Примітка: * статистична значущість при $p < 0,001$

Таблиця 5

Психометричні характеристики пунктів шкали «самостійність (відповідальність)»

Зміст твердження	r_{pb}^*	r_{xy}^*
1. Вважаю, що в житті краще сподіватися переважно на себе, а не на зовнішні обставини	0,578	0,622
2. Мій життєвий шлях більшою мірою залежить від мене, а не від випадку або інших людей	0,21	0,523
3. Я намагаюся самостійно приймати рішення	0,634	0,573
4. Мої успіхи у майбутньому житті залежатимуть від того, що я буду робити для їх досягнення	0,724	0,612
5. Я вважаю себе хазяїном власної долі	0,498	0,503

Примітка: * статистична значущість при $p < 0,001$

Таблиця 6

Психометричні характеристики пунктів шкали «здатність до саморегуляції»

Зміст твердження	r_{pb}^*	r_{xy}^*
1. Я зберігаю контроль над емоціями навіть у складних життєвих ситуаціях	0,521	0,584
2. Я контролюю свої імпульсивні бажання та не завжди їх втіляю	0,563	0,573
3. Доводжу важливі справи до кінця, прагну до реалізації важливих цілей	0,631	0,544
4. Планую свою діяльність, враховуючи реальні умови та свої можливості	0,722	0,654
5. Зберігаю спокій та зібраність у більшості ситуацій	0,689	0,571

Примітка: * статистична значущість при $p < 0,001$

Таблиця 7

Психометричні характеристики пунктів шкали «самореалізація»

Зміст твердження	r_{pb}^*	r_{xy}^*
1. Мої важливі плани останнім часом здійснюються так, як я планував	0,534	0,421
2. Я задоволений рівнем своїх успіхів та досягнень	0,582	0,378
3. Я постійно щось роблю для реалізації своїх планів	0,451	0,341
4. Я постійно створюю та втілюю нові ідеї	0,527	0,321
5. Я маю значущі досягнення у різних сферах життя	0,516	0,381

Примітка: * статистична значущість при $p < 0,001$

Таблиця 8

Психометричні характеристики пунктів шкали «гармонійний спосіб життя»

Зміст твердження	r_{pb}^*	r_{xy}^*
1. Я намагаюся вести здоровий та різноманітний спосіб життя	0,534	0,631
2. Я прагну у своєму способі життя поєднувати розумові та фізичні навантаження	0,461	0,461
3. Я прагну проводити час і в компанії людей, і на самоті	0,527	0,538
4. Я прагну більше часу проводити на природі	0,461	0,551
5. Я контролюю час, що відводжу на різні види діяльності	0,637	0,615

Примітка: * статистична значущість при $p < 0,001$

шкалі «цінності духовні (моральні, естетичні, творчість, реалістичні картини світу)» опитувальника О. Моткова. Ця шкала отримала назву «духовні цінності». За своїм змістом вона визначає сформованість у підлітків моральних ставлень до людей та природи, співчуття, доброзичливості, бажання допомогти, естетичних установок (див. табл. 9).

У результаті факторного аналізу не було утворено факторів, що відповідали б таким оригінальним шкалам опитувальника «Інтегральна гармонійність особистості» О. Моткова, як «самогармонізація особистості» (визначає прагнення гнучко керувати емоціями та діями, піклуватися про власне здоров'я, бути врівноваженим та доброзичливим щодо оточуючих, отже, дещо перетинається зі шкалами «гармонійність способу життя», «саморегуляція» та «гармонійність міжособистісних стосунків»); «поміркваність сили бажань та досягнень» (визначає здатність виявляти почуття міри у бажаннях та очікуваннях на основі реалістичної оцінки ситуації – психічних властивостей, які притаманні особам більш старшого віку, ніш досліджувані 12–15 років), «життєве самовизначення» (оцінює ясність розуміння життєвого призначення та здійснення життєвих виборів, наявність магістральних життєвих планів та довгострокових планів з їх реалізації – психічних особливостей, які ще не повною мірою

відповідають рівню психічного розвитку дітей 12–15 років).

Отже, до остаточного варіанту Опитувальника особистісної гармонійності увійшло дев'ять шкал (на три менше порівняно з опитувальником «Інтегральна гармонійність особистості» О. Моткова): «суб'єктивна якість життя», «самооцінка», «прагнення до особистісної гармонії», «гармонійність міжособистісних стосунків», «самостійність (відповідальність)», «здатність до саморегуляції», «самореалізація», «гармонійний спосіб життя», «духовні цінності».

Для визначення надійності підліткового Опитувальника особистісної гармонійності (ООГ – П) було проведено оцінювання внутрішньої консистентності (коефіцієнт Кронбаха) та надійності методики за методом розщеплення. Результати оцінювання надійності за названими методами наведені в табл. 10.

Дані, наведені у табл. 10, підтверджують досить високий рівень надійності Опитувальника особистісної гармонійності (ООГ – П). У процесі оцінки критеріальної валідності оцінюваної адаптованої підліткової форми опитувальника було встановлено, що всі шкали методики та загальний показник гармонійності особистості підлітка утворюють статистично значущі відповідні (прямі або зворотні) кореляції з оцінками опитувальника 16 PF Р. Кеттелла (дитяча форма).

Таблиця 9

Психометричні характеристики пунктів шкали «духовні цінності»

Зміст твердження	r_{pb}^*	r_{xy}^*
1. Я доброзичливо ставлюся до більшості людей	0,798	0,684
2. Я відчуваю красу природи та турбуюся про її збереження	0,721	0,651
3. Мене радують гарні, з любов'ю зроблені речі	0,651	0,372
4. Я ціную красу вчинків та думок людей	0,589	0,351
5. Мене турбують страждання людей та тварин	0,571	0,451

Примітка: * статистична значущість при $p < 0,001$

Таблиця 10

Показники надійності Опитувальника особистісної гармонійності (ООГ – П)

Показники Опитувальника	Коефіцієнт Кронбаха*	Коефіцієнт кореляції частин тесту*
Суб'єктивна якість життя	0,564	0,544
Самооцінка	0,512	0,515
Прагнення до особистісної гармонії	0,516	0,522
Гармонійність міжособистісних стосунків	0,429	0,578
Самостійність (відповідальність)	0,612	0,515
Здатність до саморегуляції	0,515	0,478
Самореалізація	0,522	0,512
Гармонійний спосіб життя	0,584	0,516
Духовні цінності	0,499	0,513
Загальна гармонійність	0,488	0,578

Примітка: * статистична значущість при $p < 0,001$

Таблиця 11

Описова статистика показників Опитувальника особистісної гармонійності (ООГ – П)

Показники гармонійності	Середні значення	
	Хлопці	Дівчата
Суб'єктивна якість життя	19,15	18,9
Самооцінка	19,3	19,45
Прагнення до особистісної гармонії	19	19,25
Гармонійність міжособистісних стосунків	18,9	19,3
Самостійність (відповідальність)	18,7	18,85
Здатність до саморегуляції	17,9	18,9
Самореалізація	17,55	16,75
Гармонійний спосіб життя	19,2	18,7
Духовні цінності	18,45	18,7
Загальна гармонійність ($\Sigma/9$)	18,68	18,76

На заключному етапі роботи над створенням підліткового Опитувальника особистісної гармонійності (ООГ – П) – адаптованої україномовної форми опитувальника «Інтегральна гармонійність особистості» О. Моткова – було визначено описову статистику за всіма показниками методики. Отримані результати наведені у табл. 11.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Створено підлітковий Опитувальник особистісної гармонійності (ООГ – П), який є адаптованою для осіб 12–15 років україномовною формою опитувальника «Інтегральна гармонійність особистості» О. Моткова. За своєю факторною структурою опитувальник ООГ – П дає змогу оцінювати загальний рівень гармонійності особистості та окремі показники гармонійності за шкалами:

– «суб'єктивна якість життя» – визначає рівень задоволеності підлітка життям у цілому та окремими його аспектами, здатності до самоприйняття та самоповаги, задоволеності реалізацією базових потреб, оптимістичності загального настрою;

– «самооцінка» – визначає схильність до позитивного уявлення про себе як розумного, чуйного, гармонійного, до оптимізму та життєрадісності, до віри у здійснення планів та задумів;

– «прагнення до особистісної гармонії» – оцінює прагнення стати більш урівноваженим, розум-

ним, гармонійним, поміркованим, жити повним життям, розвивати всі риси особистості та таланти, поєднувати у своїй діяльності широкий круг різноманітних інтересів;

– «гармонійність міжособистісних стосунків» – визначає здатність до уважного та толерантного спілкування з оточуючими, поважливого висловлювання власних думок, пошуку компромісу та співпраці навіть у складних ситуаціях спілкування, здатності виконувати зобов'язання та обіцянки;

– «самостійність (відповідальність)» – оцінює здатність спиратися на власний розум та сили, відчувати відповідальність за власний життєвий шлях, самостійно приймати рішення та нести за них відповідальність;

– «здатність до саморегуляції» – визначає здатність зберігати контроль на власними емоціями у звичайних та складних ситуаціях, зберігати спокій у конфліктних ситуаціях, зібрано та зосереджено діяти щодо реалізації важливих цілей, доводити розпочаті справи до кінця, планувати час та дії з урахуванням зовнішніх обставин та своїх можливостей;

– «самореалізація» – визначає задоволення підлітка щодо рівня власних успіхів та досягнень, здійснення планів, створення та реалізації оригінальних творчих ідей та задумів;

– «гармонійний спосіб життя» – оцінює схильність до гармонійного, здорового способу життя,

до поєднання дещо протилежних за змістом, але рівно необхідних видів активності – розумової та фізичної, індивідуальної та колективної, творчої та рутинної;

– «духовні цінності» – визначає сформованість моральних ставлень до людей та природи, співчуття, доброзичливості, бажання допомогти, естетичних установок.

Література:

1. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. Москва : Генезис. 2000. 298 с.
2. Мотков О.И. Тест интегральной гармоничности личности ИГЛ-3. URL: <http://hpsy.ru/public/x6263.htm>.
3. Мотков О.И. Ценностные представления о гармоничной личности людей разного возраста. URL: <https://www.psychologos.ru/articles/view/cennostnye-predstavleniya-o-garmonichnoy-lichnosti-lyudey-raznogo-vozrasta>.
4. Щербакова О.О. Психологічні особливості адаптації академічно здібних дітей до навчання у початковій школі : дис. ... к. психол. н. : 19.00.07. Харків. 2015. 228 с.

Shcherbakova O. O. The psychodiagnostic of personality harmoniousness for teenagers: questionnaire PHQ – T

Purpose of research is to create teenage form of Personality Harmoniousness Questionnaire (PHQ – T). PHQ – T is the Ukrainian teenage form of Questionnaire «Integral Personality Harmoniousness», created by O. Motkov.

Methods. 16 PF Questionnaire of R. Kettell was used for the estimation of validity. The factor analysis (by the method of main components and rotation of factor structures on principle of Varimax), cross-correlation analysis, coefficient of Kronbah are carried out in the process of statistical analysis.

Results. The empiric indicators of Personality Harmoniousness: values of personality harmony, spiritual values, optimal way of life, capacity for self-regulation, positive communication, independence, satisfaction by life and relationships with surrounding, life self-determination, life self-realization, positiveness of self-esteem. Taking into account these indicators the psychodiagnostic method for the study of teenager's Personality Harmoniousness is created. Personality Harmoniousness Questionnaire allows to diagnose the level of Personality Harmoniousness after nine scales:

– “subjective quality of life” – satisfaction by life on the whole and by the different aspects of life, capabilities to self-acceptance and self-esteem, satisfaction by realization of base necessities, optimism of general mood;

– “self-esteem” – propensity to the positive idea about itself; to optimism and blitheness, faith at realization of plans and intentions;

– “aspiring to personality harmony” – is aspiration to become balanced, clever, harmonious, moderate aspiration to live a full life, to develop all talents;

– “harmoniousness of interpersonality relations” – capacity for an attentive and tolerant communication, valid expression of own thinks, capacity for compromise even in the difficult situations of communication;

– “independence (responsibility)” – ability to draw on own mind and forces, feel own responsibility for the own course of life, to make decision independently and to be responsible for them;

– “capacity for self-regulation” – ability to keep control by own emotions in ordinary and difficult situations, to keep a calmness in conflicts situations, to operate collectedly and concentrated for realization of important goals;

– “self-realization” – satisfaction by the level of successes and achievements, plans realizations, creation and realization of original creative ideas and intentions;

– “harmonious way of life” – propensity to the harmonious, healthy way of life, to combination of opposite but exactly necessary types of activity – mental and physical, individual and collective, creative and conservative;

– “spiritual values” – moral attitudes toward surroundings, sympathy, goodwill, desire to help, aesthetic options.

Conclusions. The psychodiagnostic method for the study of teenager's Personality Harmoniousness is created. The new Personality Harmoniousness Questionnaire (PHQ – T) is Ukrainian form of Questionnaire “Integral Personality Harmoniousness” (O. Motkov), adapted for 12–15 ears old people. PHQ – T is characterized by satisfactory psychometric characteristics (reliability and validity).

Key words: personality harmoniousness, personality of middle school pupil, psychological accompaniment of pupil personality development, psychodiagnostic, teenagers.